

Andrew Wheatcroft,

ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ, μετάφραση από τα αγγλικά
Χριστιάννα Σακελλαροπούλου,
Νέα Σύνορα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη,
Αθήνα 1994, 394+32 σ. με εικονογράφηση.

Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

ΕΙΝΑΙ λίγο δύσκολο να χαρακτηρίσει κανείς αυτό το βιβλίο ως αυστηρά λόγιο ή ως εκλαϊκευτικό. Φαίνεται πάντως πως ο ίδιος ο συγγραφέας του δεν ήθελε να το εντάξει ή στην μία ή στην άλλη κατηγορία. Όπως δηλώνει, σκοπός του ήταν να ασχοληθεί «με την εικόνα των Οθωμανών και το πώς έφτασε ν' απέχει τόσο από την πραγματικότητα στη Δύση». Η εικόνα αυτή, που κατά τον συγγραφέα πάντα, προέκυψε από μία σειρά παρεξηγήσεων στις σχέσεις ανάμεσα στην χριστιανική Ευρώπη και τον ισλαμικό κόσμο, συνοψίζεται, κυρίως κατά τον 19ο αιώνα, στον εξωτικό, φιλήδονο, ύπουλο και σκληρό Τούρκο. Θα μπορούσε αμέσως να παρατηρήσει κανείς πως και ο ίδιος συντελεί στην διατήρηση αυτής της εικόνας με το να γράψει πως ο Μωάμεθ ο Β΄, όταν διαπίστωνε πως έλειπε από τον κήπο του ένα από τα καλύτερα αγγούρια, «ξεκοίλιαζε τους κηπουρούς του για να ανακαλύψει ποιος το είχε φάει» ή με το να περιγράφει την ηδυπάθεια του Ιμπραήμ Α΄ ή τα σπάλια, ρουμπίνια, σμαράγδια κ.ά. που στόλιζαν τα παράθυρα των ανακτορικών περιπτέρων (σ. 67, 77-78, 233).

Ο συγγραφέας αφηγείται διάφορα γεγονότα της οθωμανικής ιστορίας και αναλύει ορισμένους θεσμούς χωρίς να δίνει πάντοτε την ίδια έκταση και να προχωρεί σε ίδιο βάθος. Πιο συγκεκριμένα, ενώ αρχίζει το έργο του με την άλωση της Κωνσταντινούπολης, στο μεγαλύτερο μέρος του πραγματεύεται τα σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις και γενικότερα την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί κατά τον 19ο αιώνα. Είναι πάντως ξεκάθαρο πως η επιλογή του υπαγορεύεται από την αναζήτηση περιστάσεων μέσα από τις οποίες αναδύθηκε εντονότερα η εικόνα του Οθωμανού, όπως π.χ. τους πολέμους του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς στην Ευρώπη ή την εξολόθρευση του σώματος των γενιτσάρων. Φαίνεται να αποδίδει σημασία σε ιδιοσυγκρασιακούς ή ψυχολογικούς παράγοντες, όπως, π.χ. το πείσμα, που το θεωρεί ως το βασικότερο χαρακτηριστικό των Τούρκων, και τις σουλτάνες που ωθούσαν τους γιους τους στην ασωτία και τον αλκοολισμό (σ. 41, 78). Αντίθετα, ασχολείται ελάχιστα με παράγοντες στους οποίους οι ιστορικοί αποδίδουν συνήθως σημασία, όπως τα έσοδα και τα έξοδα του κράτους. Τελικά, ωστόσο, πετυχαίνει τον σκοπό του σε γενικές γραμμές, δηλαδή την αποτύπωση της οθωμανικής φυσιογνωμίας. Δυστυχώς δεν λείπουν από το βιβλίο μερικές ιστορικές ανακρίβειες, όπως π.χ. ότι η Αδριανούπολη ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της βυζαντινής αυτοκρατορίας – ενώ αυτόν τον τίτλο είχε αναμφισβήτητα η Θεσσαλονίκη – ή τα «αρχεία της Αλάμπρα (:) και της Γρανάδα» ή ότι οι πόλεμοι στην Δύση πριν τον 17ο αιώνα «ήσαν σπάνιοι» (σ. 40, 92, 111).

Η μεταγραφή των διαφόρων διοικητικών και τεχνικών τουρκικών όρων στα ελληνικά με κανένα τρόπο δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ικανοποιητική. Χαρακτηριστικά αναφέρω το *devshirme*, δηλαδή το παιδομάζω-

μα, που μεταγράφεται ως *ντεβσουρμέ* και τον όρο *yeniceri* – γενίτσαρος, που στα νεοελληνικά απόκτησε διάφορες σημασίες – ως *γιενίσερί* (σ. 140, 141). Γιατί, άραγε, οι νομοδιδασκαλοι, οι ουλεμάδες, αναφέρονται με θηλυκό άρθρο (την *Ουλεμά*, σ. 179);

Παρ' όλες τις παραπάνω παρατηρήσεις η ανάλυση των οθωμανικών επιβιώσεων στην σημερινή τουρκική δημοκρατία καθώς και των αντιφάσεων, που αυτές συνεπάγονται, γίνεται στο σύνολό της με ιστορική κρίση και σωστή πληροφόρηση για την σημερινή πραγματικότητα. Ο αναγνώστης θα ενημερωθεί χωρίς να κουραστεί γιατί το βιβλίο έχει συταχθεί σε ύφος ευχάριστο.